

**ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
ของชาวมุสลิม ตำบลตะโปเยาะ อำเภอยิ่งง จัหวัดนราธิวาส**
**KNOWLEDGE, ATTITUDE AND BEHAVIOR ON USING MEDICINAL PLANTS FOR
CORONAVIRUS DISEASE 2019 PREVENTION AMONG MUSLIMS, TAPO YO SUB
DISTRICT, YI NGO DISTRICT, NARATHIWAT PROVINCE**

Received: October 12, 2022

Revised: January 08, 2023

Accepted: January 11, 2023

มุลึง ตาแห¹, ปานชนก ภูเดช¹, วิทวัส หมาอี², กุสุมาลย์ น้อยผา^{3*}

Muleng Tahea¹, Panchanok Poodech¹, Wittawat Mard-e², Kusumarn Noipha^{3*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชาวมุสลิม ตำบลตะโปเยาะ อำเภอยิ่งง จัหวัดนราธิวาส วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และสถิติไคสแคว์

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในระดับสูง ร้อยละ 77.78 มีเจตคติอยู่ในระดับดี ร้อยละ 96.38 และมีพฤติกรรมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 73.39 และพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมมีดังนี้ 1) อายุ อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพรมีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ($p\text{-value} < 0.005$, < 0.01 และ < 0.01) 2) อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพรมีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ($p\text{-value} < 0.005$) และ 3) อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ($p\text{-value} < 0.005$)

คำสำคัญ: ความรู้, เจตคติ, พฤติกรรม, พืชสมุนไพร, โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

¹ นิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดพัทลุง

Student of Thai Traditional Medicine Department, Faculty of Health and Sports Science, Thaksin University

² นักการแพทย์แผนไทย สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดพัทลุง

Thai Traditional Medicine Practitioner of Thai Traditional Medicine Department, Faculty of Health and Sports Science, Thaksin University

³ อาจารย์ สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดพัทลุง

Lecturer of Thai Traditional Medicine Department, Faculty of Health and Sports Science, Thaksin University

*Corresponding author E-mail: kusumarn.n@hotmail.com

Abstract

This survey research aimed to study the level of knowledge, attitude and using herbal behaviors of coronavirus disease 2019 prevention. And study the personal characteristic factors related to the knowledge, attitude and using herbal behavior of coronavirus disease 2019 prevention among muslim in Tapo Yo sub district, Yi-Ngo district, Narathiwat province. Analyzed using descriptive statistics and Chi-square test.

It found that most subjects had high level of knowledge (77.78%), attitude (96.38%), and using herbal behaviors of coronavirus disease 2019 prevention (73.39%). And personal characteristic factors related to the performance of knowledge, attitudes and behaviors were, 1) age, occupation, and experience of using herbal related to the knowledge of using herbal for coronavirus disease 2019 (p-value<0.005, <0.01 and <0.01), 2) occupation and experience of using herbal related to the attitude of using herbal for coronavirus disease 2019 prevention (p-value<0.005), and 3) age, education level, occupation and experience of using herbal related to the using herbal behaviors of coronavirus disease 2019 prevention (p-value<0.005).

Keywords: Knowledge, Attitude, Behavior, Medicinal plants, Coronavirus disease 2019

บทนำ

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 (COVID-19) เกิดจากเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ซึ่งกลไกการติดเชื้อ เกิดจากไวรัสใช้โปรตีนส่วน Spike จับกับตัวรับจำเพาะบนผิวเซลล์เจ้าบ้าน (Host) นำไปสู่กระบวนการปลดปล่อยสารพันธุกรรมเข้าสู่เซลล์ การเพิ่มจำนวนสารพันธุกรรม และประกอบเป็นอนุภาคไวรัสใหม่ต่อไป ซึ่งเป็นกลุ่มเชื้อที่ก่อให้เกิดโรคทางเดินหายใจในคน สามารถแพร่กระจายได้ผ่านการไอ จาม สัมผัส น้ำมูก น้ำลายมีระยะฟักตัวได้นานถึง 14 วัน โดยผู้ป่วยมักจะมีอาการคล้ายไข้หวัด อาการทางเดินหายใจ เช่น มีไข้ ไอ มีน้ำมูก ในผู้ป่วยบางรายโดยเฉพาะผู้สูงอายุอาจมีอาการรุนแรงทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อน เช่น ปอดบวม ปอดอักเสบ ไตวาย หรืออาจเสียชีวิตได้⁽¹⁾

จากสถานการณ์การระบาดที่เกิดขึ้น ได้แพร่อย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทำให้มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก หลายคนพยายามหาวิธีดูแลป้องกันตนเองเพิ่มมากขึ้น นอกจากการรับวัคซีนโดยมีผู้คนจำนวนไม่น้อยหันมาสนใจพืชสมุนไพรไทยเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีผลวิจัยระบุว่า พืชสมุนไพร เช่น ฟัทะลายโจร กระชายขาว มีฤทธิ์ในการยับยั้งการแบ่งตัวของเชื้อไวรัสโคโรนา และยังสามารถเสริมภูมิคุ้มกันให้ร่างกายได้อีกด้วย จึงได้รับความสนใจจากนักวิจัยและคนทั่วไป เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันและร่วมรักษาโรคโควิด-19⁽¹⁾ จากการรายงานสถิติผู้ป่วย วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2565 จำนวนผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในจังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนผู้ป่วยสะสมทั้งหมด 7,377 คน⁽²⁾ ซึ่งมีแนวโน้มลดลง ในงานวิจัยนี้ได้กำหนดพืชสมุนไพร 5 ชนิด ที่มีอยู่ในงานสาธารณสุขมูลฐาน เป็นพืชสมุนไพรที่ถูกคัดเลือกเพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค หรืออาการเบื้องต้น โดยพิจารณาจากประสิทธิภาพ และความปลอดภัย⁽³⁾ ซึ่งพืชสมุนไพร 5 ชนิดที่กำหนด ได้แก่ ฟัทะลายโจร (*Andrographis paniculata* (Burm.f.) Nees) ซึ่งมีรายงานวิจัยพบว่า มีกลไกต้านไวรัสโคโรนาไม่ให้เข้าสู่เซลล์มนุษย์ ลดการแบ่งตัวไวรัสภายในเซลล์ เพิ่มภูมิคุ้มกันในการต่อต้านเชื้อไวรัส และลดการอักเสบที่ป้องกันการติดเชื้อไวรัส⁽⁴⁾ จากรายงานการจำลองภาพสามมิติจากคอมพิวเตอร์ พบว่า สารสำคัญในกระเทียม (*Allium sativum* L.) ได้แก่ Quercetin และ Allicin สารสำคัญในขิง (*Zingiber officinale* Roscoe) ได้แก่ Gingerol และ Gingerol และสารสำคัญในขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) ได้แก่ Demethoxycurcumin สามารถแย่งจับกับตำแหน่ง Main protease ของไวรัสโคโรนา ซึ่งมีผลยับยั้งการแบ่งตัวของไวรัสได้อีกด้วย⁽⁵⁾ และมะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) มีสาร Phyllanemblinin G7 ซึ่งสามารถจับกับตัวรับ Angiotensin-converting enzyme 2 (ACE2) ที่ผิวเซลล์ของปอด โดยสามารถยับยั้งการสร้างและการแบ่งตัวของเชื้อซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการเพิ่มจำนวนของไวรัส⁽⁶⁾

ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชาวมุสลิม ตำบลตะโปะเยะ อำเภอยิ่งง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการศึกษาวิจัยที่มีความสำคัญต่อประชาชน เนื่องจากสามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมการใช้พืช

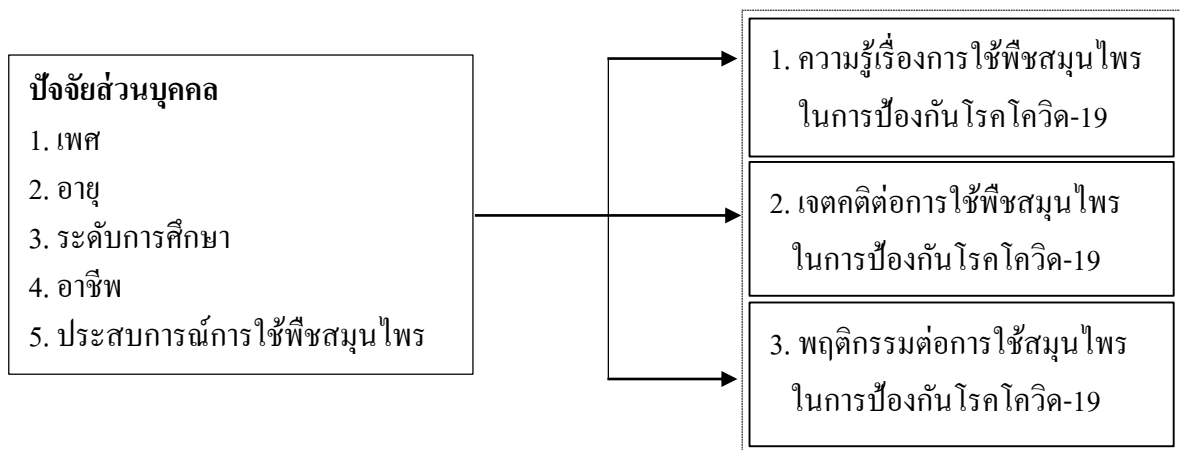
สมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ที่ถูกต้อง และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับบุคลากรสาธารณสุข ในการเตรียมความพร้อมและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ด้านการระบาดของ โรคโควิด-19 การป้องกันและการดูแลสุขภาพของประชาชนได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะโปะเยะ อำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และ ประสิทธิภาพการใช้พืชสมุนไพร กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรป้องกัน โรคโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะโปะเยะ อำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบ แนวคิดของการวิจัย เรื่อง ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะโปะเยะ อำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส โดยประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ พฤติกรรมสุขภาพของโอเรม⁽⁷⁾ กำหนดตัวแปรที่ใช้ประกอบในการวิจัย โดยกำหนดให้ปัจจัย ส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสิทธิภาพการใช้พืชสมุนไพร เป็นตัวแปรต้น และความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการ ป้องกันโรคโควิด-19 เป็นตัวแปรตาม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย เรื่อง ความรู้ เจตคติและพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกัน โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชาวมุสลิม ตำบลตะโปะเยะ อำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง เดือนเมษายน ถึง เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2565 มีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ประชาชนที่มีอายุ 20-59 ปี เนื่องจากขอบเขตพื้นที่ที่กำหนดนั้นเป็นพื้นที่ของชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม 100 เปอร์เซนต์ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจพฤติกรรมชาวมุสลิมต่อการใช้พืชสมุนไพร ซึ่งในช่วงอายุ 20-59 ปี เป็นช่วงอายุที่มีความสนใจดูแล และใส่ใจในสุขภาพมากที่สุด เพราะสามารถ ฟัง อ่าน เขียน เข้าใจในบทความ ได้มากกว่าอายุอื่น เช่น ช่วงวัยเด็กมีโอกาส อ่านไม่ออก วัยชรา โอกาส มีปัญหาในการฟัง มองไม่เห็น เป็นต้น จากข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบลตะโปะเยะ ประมวลผล ณ เดือนมกราคม 2564 พบว่า ประชาชนที่มีอายุ 20-59 ปี ที่อาศัยอยู่ในตำบลตะโปะเยะ อำเภอโขงเจียม จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 9,620 คน โดยคำนวณกลุ่มตัวอย่างจากการใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan อ้างใน ชีรวุฒิ เอกะกุล (2543)⁽⁸⁾ ซึ่งสามารถคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้ 369 คน และเพื่อป้องกันการถอนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงได้เพิ่มจำนวนเข้าร่วมศึกษาอีกร้อยละ 5 ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการคือ 387 คน

โดยมีเกณฑ์คัดเข้าและคัดออก ดังนี้

เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria) คือ ผู้ที่มีอายุ 20-59 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลตะโปะเยะ อำเภอโขงเจียม จังหวัดนครราชสีมา ไม่มีปัญหาในการฟัง และการอ่าน สามารถเข้าใจภาษาไทย และสามารถตอบแบบสอบถามได้ ปัจจุบันอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลตะโปะเยะ อำเภอโขงเจียม จังหวัดนครราชสีมา และเป็นผู้ที่สมัครใจและยินดีให้ความร่วมมือตลอดเวลาในการศึกษา

เกณฑ์การคัดออก (Exclusion criteria) คือ ผู้ป่วยมีความผิดปกติด้านการฟัง และการอ่าน ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทย และไม่สามารถตอบแบบสอบถามได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

โดยใช้แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล จำนวน จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร โดยปรับปรุงจาก เขมิกานุนเพ็ชร และคณะ⁽⁹⁾

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ประกอบด้วย คำถามจำนวน 15 ข้อ ลักษณะคำตอบให้เลือก 3 คำตอบคือ ถูก ผิด และไม่ทราบ โดยเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้ ตอบถูก ได้ 1 คะแนน ตอบผิดและตอบไม่ทราบได้ 0 คะแนน เป็นการแบ่ง

ระดับความรู้เป็น 3 ระดับคือ ระดับสูง ช่วง 11-15 คะแนน ระดับปานกลาง ช่วง 6-10 คะแนน และระดับต่ำ ช่วง 0-5 คะแนน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเจตคติต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 โดยปรับปรุงจากเขมิกา ขุนเพชร และคณะ⁽⁹⁾ ประกอบด้วยคำถามจำนวน 10 ข้อ ลักษณะคำตอบให้เลือก 3 คำตอบ คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ และไม่เห็นด้วย โดยเกณฑ์ให้คะแนน ดังนี้ ตอบถูก ข้อความเชิงบวก เห็นด้วย ได้ 3 คะแนน ไม่แน่ใจ ได้ 2 คะแนน และไม่เห็นด้วย ได้ 1 คะแนน ข้อความเชิงลบ เห็นด้วย ได้ 1 คะแนน ไม่แน่ใจ ได้ 2 คะแนน เป็นการแบ่งระดับเจตคติเป็น 3 ระดับ คือ ระดับดี ช่วง 21-30 คะแนน ระดับปานกลาง ช่วง 16-20 คะแนน และระดับไม่ดี ช่วง 10-15 คะแนน

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 พฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 โดยประกอบด้วยคำถามจำนวน 15 ข้อ ลักษณะคำตอบให้เลือก 2 คำตอบ คือ เคยปฏิบัติ และไม่เคยปฏิบัติ โดยเกณฑ์ให้คะแนน ดังนี้ เคยปฏิบัติ ได้ 1 คะแนน ไม่เคยปฏิบัติ ได้ 0 คะแนน เป็นการแบ่งระดับพฤติกรรมเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ช่วง 11-15 คะแนน ระดับปานกลาง ช่วง 6-10 คะแนน และระดับต่ำ ช่วง 0-5 คะแนน

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการการใช้พืชสมุนไพรชนิดอื่นๆ ในการป้องกันโรคโควิด-19

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ผ่านผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ด้านการแพทย์แผนไทย จำนวน 1 ท่าน ด้านสาธารณสุขจำนวน 1 ท่าน และด้านการออกแบบสอบถามและการใช้สถิติในการวิจัย จำนวน 1 ท่าน โดยพิจารณาข้อที่มีค่า IOC : INDEX OF ITEM OBJECTIVE CONGRUENCE อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และนำแบบสอบถามที่หาความตรงของเนื้อหาและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน หาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's alpha ได้ความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 เท่ากับ 0.79 แบบสอบถามเกี่ยวกับเจตคติต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 เท่ากับ 0.74 และแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 เท่ากับ 0.82

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพรกับระดับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคโควิด-19 โดยใช้สถิติ Chi-square

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยทักษิณ รหัสโครงการวิจัย COA No. TSU 2022_084 REC No.0133 ลงวันที่ 25 เมษายน 2565 สิ้นสุดวันที่ 25 เมษายน 2566 ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ วิจัย ประโยชน์ และผลกระทบจากการวิจัยให้ทราบพร้อมแสดงความยินยอมตามแบบฟอร์มการยินยอมเข้าร่วมการวิจัยเป็นไป โดยการสมัครใจในการเข้าร่วมการวิจัยมิได้บังคับ

ผลการวิจัย

1. ระดับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร พบว่า กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.11 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี ร้อยละ 96.12 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 85.53 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่นๆ (นักศึกษา แม่บ้าน ว่างงาน) ร้อยละ 81.14 รู้จักพืชสมุนไพร (ฟ้าทะลายโจร จิง ขมิ้นชัน มะขามป้อม กระเทียม) ร้อยละ 98.97 และมีประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร (ฟ้าทะลายโจร จิง ขมิ้นชัน มะขามป้อม กระเทียม) ร้อยละ 91.73 ดังตารางที่ 1

ความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 อยู่ระดับสูง ร้อยละ 77.78 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในประเด็นต่างๆ มากที่สุด คือ ฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันใน การต้านการติดเชื้อโควิด-19 คิดเป็นร้อยละ 93.80 กลุ่มตัวอย่างมีเจตคติ อยู่ในระดับดี ร้อยละ 96.38 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างคิดว่าหากเริ่มมีอาการป่วยคล้ายเป็นโรคโควิด-19 จะใช้พืชสมุนไพรทั้ง 5 เป็น ทางเลือกในการป้องกันโรคโควิด-19 คิดเป็นร้อยละ 91.47 พฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการ ป้องกันโรคโควิด-19 ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 73.39 ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างได้รับ ข่าวสารเกี่ยวกับการรับประทานพืชสมุนไพรที่ช่วยป้องกันโรคโควิด-19 จากสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 93.54 ดังตารางที่ 2

2. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพร ป้องกันโรคโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส เมื่อพิจารณาเฉพาะ กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 อยู่ในระดับสูง พบว่า ปัจจัย ส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการใช้ พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ($p\text{-value} < 0.005$) ดังตารางที่ 3 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีเจตคติ ต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 อยู่ในระดับดี พบ มีปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความ สัมพันธ์กับเจตคติ ได้แก่ อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร ($p\text{-value} < 0.005$) ดังตารางที่ 4

และปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมเรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 อยู่ในระดับสูง ($p\text{-value} < 0.005$) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคโควิด-19 (n=387)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	166	42.89
หญิง	221	57.11
อายุ		
20-30 ปี	372	96.12
31-40 ปี	7	1.81
41-50 ปี	6	1.55
51-59 ปี	2	0.52
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	4	1.03
มัธยมศึกษา	30	7.76
ปริญญาตรี	331	85.53
อื่นๆ (ไม่ได้ศึกษา)	22	5.68
อาชีพ		
ข้าราชการ	9	2.32
ค้าขาย	8	2.07
เกษตรกร	13	3.36
รับจ้างทั่วไป	43	11.11
อื่นๆ (นักศึกษา แม่บ้าน ว่างาน)	314	81.14
ประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร		
เคย	355	91.73
ไม่เคย	32	8.27

ตารางที่ 2 ระดับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมต่อการใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคโควิด-19 ของ
ชาวมุสลิม ตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส (n= 387)

	จำนวน	ร้อยละ
ระดับความรู้		
สูง (ช่วง 11-15 คะแนน)	301	77.78
ปานกลาง (ช่วง 6-10 คะแนน)	69	17.83
ต่ำ (ช่วง 0-5 คะแนน)	17	4.39
Mean =11.9, S.D. =2.75, Min =1.00, Max =15.00		
ระดับเจตคติ		
ดี (ช่วง 21-30 คะแนน)	373	96.38
ปานกลาง (ช่วง 16-20 คะแนน)	10	2.58
ไม่ดี (ช่วง 10-15 คะแนน)	4	1.03
Mean = 26.674, S.D. = 2.3474, Min = 13.00, Max =30.00		
ระดับพฤติกรรม		
สูง (ช่วง 11-15 คะแนน)	284	73.39
ปานกลาง (ช่วง 6-10 คะแนน)	72	18.60
ต่ำ (ช่วง 0-5 คะแนน)	31	8.01
Mean = 12.42, S.D. = 3.96, Min = 0, Max =15.00		

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกัน
โรคโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส (n= 387)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ระดับความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพร ในการป้องกันโรคโควิด-19		แปลผล
	χ^2	p-value	
เพศ	1.02	<0.75	ไม่มีความสัมพันธ์
อายุ	12.13	<0.005	มีความสัมพันธ์
ระดับการศึกษา	1.71	<0.5	ไม่มีความสัมพันธ์
อาชีพ	6.61	<0.01	มีความสัมพันธ์
ประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร	52.34	<0.005	มีความสัมพันธ์

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับเจตคติต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส (n= 387)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ระดับเจตคติต่อการใช้พืชสมุนไพร		แปลผล
	ในการป้องกันโรคโควิด-19		
	χ^2	p-value	
เพศ	3.18	<0.25	ไม่มีความสัมพันธ์
อายุ	0.59	<0.75	ไม่มีความสัมพันธ์
ระดับการศึกษา	3.36	<0.25	ไม่มีความสัมพันธ์
อาชีพ	15.21	<0.005	มีความสัมพันธ์
ประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร	16.68	<0.005	มีความสัมพันธ์

ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ของชาวมุสลิมตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส (n=387)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ระดับพฤติกรรมต่อการใช้พืชสมุนไพร		แปลผล
	ในการป้องกันโรคโควิด-19		
	χ^2	p-value	
เพศ	0.08	<0.975	ไม่มีความสัมพันธ์
อายุ	18.04	<0.005	มีความสัมพันธ์
ระดับการศึกษา	14.48	<0.005	มีความสัมพันธ์
อาชีพ	19.97	<0.005	มีความสัมพันธ์
ประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร	54.33	<0.005	มีความสัมพันธ์

สรุปผลการวิจัย

1. ชาวมุสลิม ตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส มีความรู้ในระดับสูง มีเจตคติอยู่ระดับดี และมีพฤติกรรมอยู่ระดับสูงต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19

2. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร มีความสัมพันธ์กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคโควิด-19

อายุ อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 อาจกล่าวได้ว่า อายุที่แตกต่างกันมีความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ที่แตกต่างกัน ซึ่งในปัจจุบันชาวมุสลิมนิยมส่งเสริมให้ลูกหลานได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น มีการได้รับข้อมูลข่าวสารมากมายจึงมีความรู้ที่แตกต่างจากอายุกลุ่มอื่นๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ เทพไทย โชติชัย และคณะ (2563)⁽¹⁰⁾ พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.019$) อาชีพที่แตกต่างกันจะมีความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ที่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจุบันทุกอาชีพสามารถเลือกหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพืชสมุนไพรได้หลากหลายวิธี ในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีอาชีพเป็นนักศึกษา ซึ่งสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรได้ง่ายกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ และการที่บุคคลที่มีหรือไม่มีประสบการณ์ในการใช้พืชสมุนไพรจะมีพฤติกรรมการใช้ที่แตกต่างกัน เนื่องจากเคยใช้พืชสมุนไพรทั้ง 5 ตัว ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร จิง มะขามป้อม ขมิ้นชันและกระเทียม อยู่ในระดับสูงคิดเป็นร้อยละ 74.93 จึงทำให้มีความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 อยู่ในระดับสูงกว่าคนที่ไม่เคยมีประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 สอดคล้องกับการศึกษาของ พนธร เหมะจันทร์ และคณะ (2562)⁽¹¹⁾ พบว่า อาชีพ และเคยใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคเบาหวาน หรือความดันโลหิตสูง มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้เรื่องการใช้ยาพืชสมุนไพรรักษาโรคเบาหวานหรือความดันโลหิตสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$)

2. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเจตคติในการใช้พืชสมุนไพรป้องกันโรคโควิด-19

อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพร มีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.005$) กล่าวได้ว่า อาชีพที่แตกต่างกันจะมีเจตคติต่อการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ที่แตกต่างกัน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพที่แตกต่างกันไป เช่น ข้าราชการ ค้าขาย เกษตรกร รับจ้างทั่วไป และนักศึกษา ซึ่งปัจจุบันทุกอาชีพสามารถเลือกหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพืชสมุนไพรได้อย่างหลากหลายวิธี และการที่บุคคลที่มีหรือไม่มีประสบการณ์ในการใช้พืชสมุนไพรจะมีเจตคติการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 แตกต่างกัน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้พืชสมุนไพรทั้ง 5 ตัว ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร จิง มะขามป้อม ขมิ้นชัน และกระเทียม มีระดับเจตคติอยู่ในระดับดีคิดเป็นร้อยละ 89.67 ซึ่งมากกว่าคนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 สอดคล้องกับการศึกษาของ พนธร เหมะจันทร์ และคณะ (2562)⁽¹¹⁾ พบว่า อาชีพและเคยใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคเบาหวานหรือ

ความดันโลหิตสูง มีความสัมพันธ์กับระดับเจตคติเรื่องการใช้ยาพืชมุนไพรรักษาโรคเบาหวานหรือความดันโลหิตสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$)

3. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชมุนไพรป้องกันโรคโควิด-19

อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การใช้พืชมุนไพร มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.005$) อาจกล่าวได้ว่าอายุที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมต่อการใช้พืชมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ที่แตกต่างกัน เนื่องจากกลุ่มอายุที่ศึกษา คือ 20-59 ปี ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา มีพฤติกรรมการใช้พืชมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 71.56 ซึ่งแตกต่างจากอายุกลุ่มอื่นๆ ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมการใช้พืชมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองที่ต่างกัน เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นตัวช่วยในการตัดสินใจ และปฏิบัติเลือกใช้ได้ อาชีพที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมต่อการใช้พืชมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ที่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพที่ต่างกัน การดำเนินชีวิตในแต่ละวันอาจแตกต่างกันไป ไม่มีความคล้ายคลึงกัน รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพืชมุนไพรซึ่งทำได้หลากหลายวิธี อาจส่งผลถึงพฤติกรรมการใช้สมุนไพรได้ และจากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้พืชมุนไพรจากการปลูกไว้เองที่บ้านอีกด้วย และบุคคลที่มีหรือไม่มีประสบการณ์ในการใช้พืชมุนไพรจะมีพฤติกรรมต่อการใช้พืชมุนไพรในการป้องกันโรคโควิด-19 ที่แตกต่างกัน เนื่องจากในส่วนของพฤติกรรมเคยใช้พืชมุนไพรทั้ง 5 ตัว ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร จิง มะขามป้อม ขมิ้นชัน และกระเทียมอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 70.54 ทำให้มีพฤติกรรมในการใช้พืชมุนไพรที่สูงกว่าคนที่ไม่มีเคยมีประสบการณ์ ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ชนิตา มัททวงกูร และคณะ (2562)⁽¹³⁾ พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.052$) สอดคล้องกับการศึกษาของ วิริญญา เมืองช้าง (2564)⁽¹⁴⁾ พบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.019$) ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ วิริญญา เมืองช้าง (2564)⁽¹⁴⁾ พบว่า อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.635$) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพที่คล้ายคลึงกันกว่า 2 ใน 3 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพรับจ้าง และยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้พืชมุนไพรจากการปลูกไว้เองที่บ้าน ซึ่งอาจทำให้แต่ละอาชีพมีพฤติกรรมการใช้พืชมุนไพรที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ จารุวรรณ ศรีสร้อย และพิไลวรรณ ลีพล (2550)⁽¹⁵⁾ พบว่า ประสบการณ์ในการดื่มยาต้มพืชมุนไพรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคยาต้มพืชมุนไพรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ($p\text{-value} < 0.05$)

ดังนั้น จากผลการศึกษาซึ่งพบลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ เจตคติและพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ที่ดี แต่ยังคงมุ่งเน้นการรณรงค์ส่งเสริมในเรื่องดังกล่าวไปยังกลุ่มคนที่ไม่ได้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ผู้ที่มีการศึกษาน้อย และมีอายุมาก

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากผลการวิจัย พบว่า การใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโควิด-19 ของชาวมุสลิม ตำบลตะปอเยาะ ยังมีไม่มาก ควรมีนโยบายที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนใช้พืชสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ในการดูแลสุขภาพเพิ่มมากขึ้น เป็นทางเลือกหนึ่งในการดูแลสุขภาพสำหรับประชาชนทุกกลุ่มรายได้
2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรม หรืออบรมเผยแพร่ข้อมูล ส่งเสริมในเรื่องความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อการใช้พืชสมุนไพร การสร้างแหล่งพืชสมุนไพร ที่สามารถนำมาใช้ได้สะดวก และมีการสนับสนุนทางสังคมด้านการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันโควิด-19

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนจากคณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

เอกสารอ้างอิง

1. สุรัชยา หมานมานะ, โสภณ เอี่ยมศิริถาวร และสุมนมาลย์ อุทัยมกุล. โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). วารสารสถาบันบำราศนราดูร 2563; 14: 124-33.
2. สำนักงานจังหวัดนราธิวาส. สถานการณ์ Covid-19 [อินเทอร์เน็ต]. นราธิวาส; 2565 [เข้าถึงเมื่อ 10 ส.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: <http://www2.narathiwat.go.th/nara2016/covid>
3. เสนาะ ขาวขำ, เทวัญ ธานีรัตน์ และพระปลัดสมชาย ปโยโค. การใช้สมุนไพรตามพหุทธาณูญาด เพื่องานสาธารณสุขมูลฐาน. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ 2560; 5: 237-49.
4. กรมสุขภาพจิต. ฟ้าทะลายโจรกับการระบาดของโควิด-19. นนทบุรี; กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข; 2564 [เข้าถึงเมื่อ 1 ส.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: <https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2369>.
5. Khaerunnisa S, Kurniawan H, Awaluddin R, Suhartati S, Soetjipto S. Potential inhibitor of COVID-19 main protease (Mpro) from several medicinal plant compounds by molecular docking study. Preprints 2020, 2020030226; doi: 10.20944/preprints202003.

6. Ranjan P, Mohapatra B, Das P. A rational drug designing: what bioinformatics approach tells about the wisdom of practicing traditional medicines for screening the potential of Ayurvedic and natural compounds for their inhibitory effect against COVID-19 Spike, Indian strain Spike, Papain-like protease and Main Protease protein. Research Square 2020; doi.org/10.21203/rs.3.rs-30366/v1.
7. Orem D, Taylor S, Renpenning K. Nursing: Concepts of practice (6th ed.). St. Louis: Mosby; 2001.
8. ชีรวิทย์ เอกะกุล. ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี; 2543.
9. เขมิกา ขุนเพชร, ศันันิม จาเงาะ, นูรออาชียะห์ ซามะ, โนรีชา สะมะแอม, พิมพ์มล บัวสงค์, รอชิดะห์ ดาโอ๊ะ, วิทวัส หมาดอี และกุสุมาลย์ น้อยผา. ความรู้ เจตคติและพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรฟ้าทะลายโจรในการป้องกันโรคโควิด-19 ของนิสิตมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ 2563; 13: 346-56.
10. เทพไทย โชติชัย, เสาวลักษณ์ ศรีดาเกษ, กิรณาแต่อารักษ์, สายันท์ ปัญญาทรง, และอ้อยทิพย์ บัวจันทร์. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ของประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้ 2563; 7: 45-56.
11. พนธร เหมือนจันทร์, ณัฏฐวรรณ์ รัมมะนพ และลภาวัน โลหิตไทย. ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการใช้ยาพืชสมุนไพรในผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง ศูนย์เวชปฏิบัติครอบครัว โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา. วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย 2562; 9: 87-100.
12. ธรรมนูญก พันธุ์สุมา และพงษ์สิทธิ์ บุญรักษา. ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการป้องกันโควิด-19 ของประชาชนในตำบลปรุใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. ศรีนครินทร์เวชสาร 2564; 36: 597- 604.
13. ชนิดา มัททวางกูร, ขวัญเรือน กำวิตุ, สุธิดา ดีหนู และสิริณัฐ สีนวรรณกุล. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรของประชาชนในเขตภาษีเจริญ. วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม 2562; 20: 99-109.
14. วิริญญา เมืองช้าง. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน ในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2564.
15. จารุวรรณ ศรีสร้อย, พิไลวรรณ ลิ้มพล, และกาญจนา วงษ์สวัสดิ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคยาต้มพืชสมุนไพรของประชาชนบ้านโคกลาย ตำบลม่วงลาย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร; 2553.